

Simili arte febrī laborantem Adrianum, et vite perlesum, ac manū sibi inferre volentem aggressus est Antonius; mulierem induxit, quae in somnis monitam se diceret brevi convaliturum Adrianum, atque id imperatori remittente jussam, quod cum non fecisset, esse caecatum; iterum deinde jussam esse eadem facere, et genū ipsius osculari; quod si fecisset, visum esse recipitur; paruit deum illa, et oculos aqua, quae in fano erat, ablutos recepit se finxit. Subornavit Antonius et Pannonium quemdam, caecum natum, qui febricitantem Adrianum tangeret; quo facto sanatum utrumque. His commemoratis subijcit Spartianus, Adr. cap. 25: *Quamvis Mārius Maximus haec per simulationem facta commemoraret. Quibus opportune moneatur, quid de supposititis his Adriani miraculis aestimare debeamus; quid quod et hominum quorundam ea esse admodum, seu potius fabulosa, et certos aliquos morbos contactu sanare possint: quale est quod de Hiberno quodam et litteris et sermone multorum nuper ad nos ex Angliā perlatum est; et quod de Pyrrho narrat Plutarchus, splene agros sanasse, pede dextro visceribus supinorum leviter impresso. At non certos aliquos, verum omnis generis languores Jesus Dominus sanavit.*

CAPIT. XL.

JESUS CAECIS VISUM RESTITUIT.

Psalm. 145, v. 8: *Dominus illuminat caecos.*
Isa. c. 29, v. 18: *Et audient in die illā surdi verba libri, et de tenebris et caligine oculi caecorum videbunt.*
Isa. cap. 35, v. 4, 5: *Deus ipse veniet, et salvabit vos; tunc aperientur oculi caecorum.*
Isa. c. 42, v. 6, 7: *Et dedit te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos caecorum.*
Isa. cap. 43, v. 16 et seq.: *Et ducam caecos in viam, quam nesciunt, et in semitis quas ignoraverunt ambulare eos faciam; ponem tenebras coram eis in lucem, et prava in recta.... Surdi, audite, et caeci, intuemini ad videndum.*

Matth. c. 9, v. 7 et seq.: *Et transiente in dē Jesu, secuti sunt eum duo caeci, clamantes et dicentes: Miserie nostri, fili David. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum caeci, et dicit eis Jesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundam fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. Et Matth. c. 20, v. 50. Marc. c. 10, v. 46 et seq. Luc. c. 18, v. 35 et seq.*

Matth. c. 11, v. 4, 5: *Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quae audistis et vidistis: caeci vident.* Et Luc. c. 7, v. 18 et seq.

Matth. c. 12, v. 22: *Tunc oblatu est ei demonium habens, caecus et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur et videret.* Et Luc. c. 11, v. 4.

Matth. c. 15, v. 50, 51: *Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos; et projecerunt eos ad pedes ejus, et cu-*

rauit eos, ita ut turbae mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes.

Matth. c. 21, v. 14: *Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo, et sanavit eos.*

Marc. c. 8, v. 22 et seq.: *Et venit Bethsaidam, et adducunt ei caecum, et rogabant eum ut illum tangeret; et apprehensam manū caeci eduxit eum extra vicum; et expuens in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret; et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum impositus manus super oculos ejus, et cepit videre; et restitutus est, ita ut clarè videret omnia.*

Luc. c. 4, v. 17 et seq.: *Et traditus est illi liber Isaiae propheta; et ut revolvit librum, invenit locum sibi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod et unxit me; evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, predicare captivis remissionem, et caecis visum.... Cepit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris.*
Luc. c. 7, v. 21: *In ipsa autem hora multos curavit à languoribus et plagis, et spiritibus malis, et caecis multos donavit visum.*

Joan. c. 9, v. 6, 7: *Hac cum dixisset, expuit in terram, et fecit lutum ex spū, et flevit lutum super oculos ejus, et dixit ei: Vade et lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus). Abiit ergo, et lavit, et venit videns.*

Joan. c. 10, v. 21: *Alii dicebant: haec verba non sunt demonium habentis. Numquid demonium potest caecorum oculos aperire?*

Joan. c. 11, v. 57: *Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos caeci nati, facere ut hic non moreretur?*

CAPIT. XLI.

JESUS SURDORUM AURES APERT.

Isa. c. 29, v. 18: *Et audient in die illā surdi verba libri, et de tenebris et caligine oculi caecorum videbunt.*
Isa. c. 35, v. 4, 5: *Deus ipse veniet, et salvabit vos, tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt.*

Isa. c. 42, v. 1: *Surdi, audite, et caeci, intuemini ad videndum.*

Matth. c. 11, v. 4, 5: *Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quae audistis et vidistis: caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt.* Et Luc. c. 7, v. 22.

Marc. c. 7, v. 32 et seq.: *Et adducunt ei surdum mutum, et deprecabantur eum ut imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba secorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, et expuens tetigit linguam ejus; et suspiciens in caelum ingemuit, et ait illi: Ephphatha, quod est: Adaperire; et statim aperta sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguae ejus, et loquebatur rectè.*

Marc. c. 9, v. 24: *Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde et mute spiritus, ego praecipio tibi, exi ab eo,*

et amplius ne introcas in eum; et exclamans, et multum discerpens eum exiit ab eo.

CAPIT. XLII.

JESUS MUTORUM LINGUAM SOLVIT.

Sap. c. 10, v. 21: *Sapientia aperuit os mutorum, et linguas infantium fecit disertas.*

Isa. c. 55, v. 4, 6: *Deus ipse veniet, et salvabit vos.... Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum.*

Matth. c. 9, v. 32, 33: *Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, demonium habentem; et ejecto demonio, locutus est mutus.* Et Luc. c. 11, v. 14.

Matth. c. 12, v. 22: *Tunc oblatu est ei demonium habens, caecus, et mutus; et curavit eum, ita ut loqueretur et videret.*

Matth. c. 15, v. 50, 51: *Et accesserunt ad eum turbae multae habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos, et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos; ita ut turbae mirarentur videntes multos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes.*

Marc. c. 7, v. 32 et seq.: *Et adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat ei manum. Et apprehendens eum de turba secorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, et expuens tetigit linguam ejus, et suspiciens in caelum ingemuit, et ait illi: Ephphatha, quod est: Adaperire; et statim aperta sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguae ejus et loquebatur rectè.*

Marc. c. 9, v. 24, 25: *Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde et mute spiritus, ego praecipio tibi, exi ab eo, et amplius ne introcas in eum. Et exclamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo.*

CAPIT. XLIII.

JESUS CLAUDOS SANAT.

Isa. c. 35, v. 4, 6: *Deus ipse veniet, et salvabit vos... Tunc saliet sicut cervus claudus.*

Matth. c. 11, v. 4, 5: *Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quae audistis et vidistis: caeci vident, claudi ambulant.* Et Luc. c. 7, v. 22.

Matth. c. 15, v. 50, 51: *Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos, et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos; ita ut turbae mirarentur videntes multos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes.*

Matth. c. 21, v. 14: *Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo, et sanavit eos.*

CAPIT. XLIV.

JESUS DEBILES SANAT.

Isa. c. 35, v. 5, 4: *Confortate manus dissolutas, et genua aebilia roborate.... Deus ipse veniet, et salvabit vos.*

Matth. c. 4, v. 24: *Obtulerunt ei omnes male habentes*

les variis languoribus, et tormentis comprehensos, qui demonia habebant, et lunaticos, et paralyticos, et curavit eos.

Matth. c. 8, v. 5 et seq.: *Cum autem introisset Captharnum, accessit ad eum Centurio, rogans eum et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralytico, et male torquetur. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.... Et dixit Jesus Centurio: Vade, et sicut credidisti fiat tibi; et sanatus est puer in illa hora.*

Matth. c. 9, v. 2 et seq.: *Et ecce efferebant ei paralyticum jacentem in lecto... tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et tade in domum tuam. Et surrexit et abiit in domum suam. Et Marc. c. 2, v. 5 et seq. Luc. c. 5, v. 18 et seq.*

Joan. c. 5, v. 5 et seq.: *Erat autem quidam homo tibi, triginta et octo annos habens in infirmitate sua.... Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula; et statim sanatus factus est homo ille, et sustulit grabatum suum, et ambulabat.*

CAPIT. XLV.

JESUS MORTUOS REVOCAT AD VITAM.

Psalm. 102, v. 2 et seq.: *Benedic, anima mea, Domino; et noli oblivisci omnes retributiones ejus; qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam.*
Isa. c. 26, v. 19: *Vivent mortui tui, interfecit mei resurgent; expergiscimini, et laudate qui habitatis in pulvere.*

Matth. c. 9, v. 18 et seq.: *Ecce Princeps unius accessit, et adorabat eum dicens: Domine, filia mea modo defuncta est; sed tene, impone manum tuam super eum et vivet.... Et cum ejecta esset turba, intravit et tenuit manum ejus, et surrexit puella.* Et Marc. c. 5, v. 22 et seq. Luc. c. 8, v. 41 et seq.

Matth. c. 11, v. 4, 5: *Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quae audistis et vidistis: caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt.* Et Luc. c. 7, v. 18 et seq.
Luc. c. 7, v. 12 et seq.: *Cum autem appropinquaret porta civitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris suae.... et accessit et tetigit locum.... et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, et cepit loqui; et dedit illum matri suae.*

Joan. c. 11, v. 45, 44: *Hac cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim exiit qui fuerat mortuus.*

CAPIT. XLVI.

JESUS ESURIENTES CIBO REFIKIT.

1 Reg. c. 2, v. 5: *Famelicis saturavit eum, donec sterculis peperit plurimos; et quae multos habebat filios infirmata est.*

Psalm. 21, v. 27: *Edent pauperes, et saturabuntur.*

Psalm. 52, v. 18, 19: *Ecce oculi Domini super tententes eum, et in eis qui sperant super misericordiā ejus, ut eruat à morte animas eorum, et aliat eos in fame,*

Psalm. 56, v. 18, 19 : *Novit Dominus dies inmaculatum, et hereditas eorum in aeternum erit; non confundentur in tempore malo, et in diebus fumis saturabuntur.*

Psalm. 106, v. 4 et seq. : *Erraverunt in solitudine in iniquos, viam civitatis habitaculi non invenerunt; esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis deficit. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eripuit eos.*

Psalm. 151, v. 15 : *Pauperes ejus saturabo panibus.*

Psalm. 145, v. 7 : *Qui custodit veritatem in seculum, facit iudicium injuriis patientibus, dat escam esurientibus.*

Prov. c. 10, v. 5 : *Non affliget Dominus fame animam justam.*

Isa. c. 25, v. 18 : *His qui habitaverunt coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducet in saturitate.*

Isa. c. 49, v. 8 et seq. : *Hac dicit Dominus.... Dedit te in fadus populi, ut suscitares terram, et possideres hereditates dissipatas, ut diceres his qui tincti sunt : Exite, et his qui in tenebris : Revelamini, super vias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum; non esurient, neque sitiunt.*

Isa. c. 65, v. 15 : *Propter hoc, hac dicit Dominus Deus : Ecce servi mei comedent, et vos esurietis.*

Jerem. c. 21, v. 25 : *Omniem animam esurientem saturavi.*

Joel. c. 2, v. 25, 26 : *Et filii Sion, exultate et letamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiae.... Et comeditis vescentes, et saturabimini, et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum.*

Matth. c. 14, v. 15 et seq. : *Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes : Desertus est locus, et hora jam praeteriit; dimitte turbas, ut euntes in caestella emant sibi escas; Jesus autem dixit eis : Non habent necesse ire; date illis vos manducare. Responderunt ei : Non habemus hic nisi quinque panes et duos pisces. Qui ait eis : Afferte mihi illos hic. Et cum jussisset turbam discumbere super faenum, accepit quinque panibus et duobus piscibus, aspiciens in caelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes; discipuli autem turbis. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim coplinos fragmentorum plenos. Manducabat autem fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus et parvulis. Et Marc. c. 6, v. 35 et seq. Luc. c. 9, v. 12 et seq. Joan. c. 6, v. 5 et seq.; et c. 6, v. 26 et seq.*

Matth. c. 15, v. 32 et seq. : *Jesus autem convocatis discipulis suis dixit : Misereor turbas, quia triduo jam perseverant mecum, et non habent quod manducet, et dimittere eos jejunos nolo, ne deficient in via. Et dicunt ei discipuli : Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? Et ait illis Jesus : Quot habetis panes? Et illi dixerunt : Septem, et paucos pisciculis. Et precepit turbas ut discumbent super ter-*

ram. Et accipiens septem panes et pisces, et gratias agens, fregit, et dedit discipulis suis, et discipuli dederunt populo. Et comederunt omnes, et saturati sunt. Et quod superfluum de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducaverunt, quatuor milia hominum, extra parvulos et mulieres. Et Marc. c. 8, v. 1 et seq.

Luc. c. 1, v. 55 : *Esurientes implevit bonis.*
Joan. c. 6, v. 52 et seq. : *Dixit ergo eis Jesus : Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de celo, sed Pater meus dat vobis panem de celo verum. Panis enim Dei est qui de caelo descendit, et dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum : Domine, semper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Jesus : Ego sum panis vitae; qui venit ad me non esuriat, et qui credit in me non sitiet unquam.... Ego sum panis vitae. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt : hic est panis de caelo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vitae, qui de caelo descendi : si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Vide et reliquum caput.*

Apoc. c. 7, v. 15, 16 : *Idem sunt ante thronum Dei, et servient ei die ac nocte in templo ejus; et qui sedet in throno, habitabit super illos; non esurient, neque sitiunt amplius.*

CAPUT XLVII.

APOSTOLOS, DISCIPULOS ET SECTATORES DE GENTE JUDAICA JESUS DELIGIT, ET AD SE VOCAT; A QUIBUS DEINDE PROPAGATA EST CHRISTIANA RELIGIO. DELECTUS ET VOCATIO QUAE FIT PER JESUM, INITIUM EST SALUTIS.

Psalm. 67, v. 27, 28 : *In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel. Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Juda duces eorum; principes Zabulon, principes Nephthali.*

Isa. c. 4, v. 9 : *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissetis, et quasi Gomorrha similes essemus.*

Isa. c. 4, v. 2, 5 : *In die illa erit germen Domini in magnificentia, et gloria et fructus terrae sublimis, et exsultatio his qui salvati fuerint de Israel. Et erit, omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.*
Isa. c. 9, v. 1 : *Primo tempore allevata est terra Zabulon, et terra Nephthali, et novissimo aggravata, est via maris trans Jordanem Galilaeae gentium. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis.*

Isa. c. 10, v. 20 et seq. : *Et erit in die illa, non adficiet residuum Israel, et hi qui fugerint de domo Jacob, inveni super eos, percussit eos; sed imitietur super Dominum sanctum Israel in veritate. Reliquiae convertentur; reliquiae, inquam, Jacob, ad Deum fortem. Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiae convertentur ex eo : consummatio abbreviata inundavit justitiam. Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terrae.*

Isa. c. 17, v. 4 et seq. : *Et erit in die illa, attenuabitur*

gloria Jacob, et pinguedo carnis ejus marcescet. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, et brachium ejus spicas leget, et erit sicut quarens spicas in valle Raphaim. Et relinquetur in eo sicut racemus, et sicut excessu oleae duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus, dicit Dominus Deus Israel. In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, et oculi ejus ad Sanctum Israel respicient, et non inclinabitur ad altaria quae fecerunt manus ejus.

Isa. c. 28, v. 5 : *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriae, et serium exultationis residuo populi sui.*

Isa. c. 57, v. 51, 52 : *Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem dorsum, et faciet fructum sursum, quia de Jerusalem exibit reliquiae, et salvatio de monte Sion. Zelus Domini exercituum faciet illud.*

Isa. c. 65, v. 8, 9 : *Hac dicit Dominus : Quomodo si imeniatrum granum in botro, et dicatur : Ne dissipet illud, quoniam benedictio est, sic faciam propter seruos meos, ut non disperdam totum. Et educam de Jacob semen, et de Juda possidentem montes meos; et hereditabunt eam electi mei, et servi mei habitabunt ibi.*

Jerem. c. 5, v. 14, 15 : *Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus, quia ego vir vester; et assumam vos, unum de civitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina; cumque multiplicati fueritis et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra : Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra.*

Jerem. c. 16, v. 16 : *Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos (Israelitas), et post haec mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, et de cavernis petrarum.*

Mich. c. 2, v. 12 : *Congregatione congregabo Jacob totum te; in unum conducam reliquias Israel; pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum; tumultuabuntur a multitudine hominum.*

Mich. c. 5, v. 2 et seq. : *Et tu, Bethlehlem Ephrata, parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis. Propter hoc dabit eos usque ad tempus in quo parturiens parturiet, et reliquiae fratrum ejus convertentur ad filios Israel. Et stabit, et pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui, et convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terrae. Et erit iste pax, cum venerit Assyrius in terram nostram, et ovando calcaverit in donibus nostris; et suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates homines.... Et erunt reliquiae Jacob in medio populorum multorum, quasi ros a Domino, et quasi stilla super herbam quae non expectat virum, et non praestolatur filios hominum. Et erunt reliquiae Jacob in gentibus, in medio populorum multorum, quasi leo in jumentis silvarum, et quasi cattulus leonis in gregibus pecorum; qui cum transierit, et conculcaverit, et ceperit, non est qui eruat.*

Soph. c. 5, v. 12 et seq. : *Et derelinquam in medio tui populum pauperem et egenum, et sperabunt in nomine Domini. Reliquiae Israel non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, et non inveniunt in ore eorum lingua dolosa.... Lauda, filia Sion.... rex Israel Dominus in medio tui, non timebis multum ultra. In die illa dicitur Jerusalem : Noli timere, Sion; non dissolvetur manus tua. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit.... Nugas, qui a lege recesserunt, congregabo, quia ex te erant, ut non ultra habes super eis opprobrium. Ecce ego interficiam omnes qui habuerunt te in tempore illo, et salvabo claudicantem, et eam quae ejecta fuerat, congregabo; et ponam eos in laudem, et in nomen, in omni terra confessionis eorum.*

Zach. c. 15, v. 7 et seq. : *Franea, suscitare super eum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum; percutite pastorem, et dispergent oves; convertam manum meam ad parvulos. Et erunt in omni terra, dicit Dominus; partes duae in ea dispergentur, et deficient, et tertia pars reliquetur in ea. Et duam tertiam partem per ignem, et unam eos sicut virum argentum, et probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meum, et ego extendam eum. Dicam : Populus meus es tu; et ipse dicit : Dominus Deus meus.*

Matth. c. 4, v. 18 et seq. : *Ambulans autem Jesus juxta mare Galilaeae, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, milittes rete in mare (erant enim piscatores), et ait illis : Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedaei, et Joannem, fratrem ejus, in navi cum Zebedaeo, patre eorum, reficientes retia sua, et vocavit eos. Illi autem, statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum. Et Matth. c. 9, v. 9, Marc. c. 1, v. 16 et seq.; et c. 2, v. 14. Luc. c. 5, v. 2 et seq. Joan. c. 1, v. 37 et seq.*

Matth. c. 10, v. 1 et seq. : *Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut egerent eos, et curarent omnem languorem et infirmitatem.... Hos duodecim misit Jesus, praecipiens eis, dicens : In vium gentem non abieritis, et in civitates Samaritanorum non intraveritis, sed potius ite ad oves, quae perierunt, domus Israel. Euntes autem predicatote dicens : Quia appropinquavit regnum caelorum.*

Marc. c. 5, v. 15 et seq. : *Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse, et venerunt ad eum. Et fecit ut essent duodecim cum illo, et ut mitteret eos predicare. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates et ejectionis daemonum. Et Marc. c. 6, v. 7. Luc. c. 6, v. 15; et cap. 9, v. 1 et seq.*

Rom. c. 9, v. 27 : *Isaia clamavit pro Israel : Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiae salvae fient; verbum enim consummansis et abbrevians in aequitate, quia verbum brevium faciet Dominus super terram; et sicut praedixit Isaia : « Nisi Dominus a reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissetis. »*

Rom. c. 11, v. 1 et seq. : *Dico ergo : Nunquid Deus*

reputit populum suum? ubi: *nam et ego Israela sum et semine Abraham, de tribu Benjamin. Nos reputit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Eliâ quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? « Domine, Prophetas tuos occiderunt, et altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quaerant animum meum. » Sed quid dicit illi divinum responsum? « Reliqui tibi septem milia virorum, qui non curaverunt genua ante Baal. » Sic ergo et in hoc tempore, reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.*

1 Cor. c. 1, v. 25 et seq.: *Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius.*

Jac. c. 9, v. 5: *Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et haeredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?*

Operae pretium erit testimonium è Psalmo sexagesimo septimo hic allati propheticam sententiam exponere. In Ecclesiâ benedictio Deo Domino de fontibus Israel. Ad laudes Deo concinendas hortatur Propheta Ecclesias Christianorum, qui Israëlitarum sunt propago. Nam ex stirpe Jacobi prodit Christus Jesus, prodierunt et Apostoli ac discipuli Christi complures. Ab Israeliticis Prophetis praedicta est Christi *eternitas*, ita ut Lex et Testamentum vetus Israeliticum, umbra sit et antecessio, fons etiam et origo novi Jesu Christi Testamenti. Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Paulum Apostolum hic presignari manifestum est, qui fuit de tribu Benjamin, et per mentis alienationem à Deo vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei. Dicitur à Propheta adolescentulus, quemadmodum adolescens à Lucâ in Actis: *Et testes deposuerunt vestimenta sua sociis pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus* (Act. c. 7, v. 57). An potius quod postremus Apostolorum vocatus sit? Sic enim ille de se ad Corinthios 1, cap. 15, v. 8 et 9: *Novissimè omnium tanquam abortivo riuus est et mihi; ego enim sum minimus Apostolorum.* Et alibi, 1 Cor. c. 4, v. 9: *Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit.* Subjungit Propheta: *Principes Juda, duces eorum; principes Zabulon, principes Nephthali.* Principes Juda ii sunt, qui fratres Christi appellantur in Evangelio, tribu Judâ oriundi. Principes verò Zabulon et Nephthali, reliqui ferè Apostoli, qui Galilæa sunt orti, in quâ Zabulonitis tribus et Nephthalitis. In eandem sententiam conspirat Isaias hoc predicto, quod subjunximus in Parallelismo: *Primo tempore alleviata est terra Zabulon, et terra Nephthali, et novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilæae gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.*

Sibi itaque lucem commodat Psaltes et Isaias, sibi-que consentiunt. Qui plura volet, consulat Eusebium libro nono Demonstrationis; item Theodoretum, Hilarium, Augustinum, et antorem Expositionis Psalmodum, qui Hieronymi operibus subiecto solet.

2º Interim hoc etiam obiter adnotare libet, quod in Martini Martini Historia Sinica, lib. 4, memini me legere, insignem illum philosophum Sinesium Confucium septuaginta duos sibi delegisse discipulos, quorum è numero duodecim præ ceteris potiori curâ institutos suscepit; sive hebraice reipublicae formam secutus, quam Moses per duodecim tribuum principes et septuaginta senes administrabat; sive jam tum Deo scintillis aliquibus et radiis veritatis animam ejus collustrante, futurum prospiciens, ut Messias, cujus notitiam aliquam ex Librorum sacrorum lectione perciperat, quemadmodum supra monui, ad Massis exemplum todidem ductus ac magistros Ecclesiae suae praeficeret.

CAPUT XLVIII.

APOSTOLI JESU PISCATORES.

Psal. 106, v. 20, 25, 24: *Misi Verbum suum et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum. Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo.*

Jerem. c. 16, v. 16: *Ecce ego mittam pisces multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos.*

Ezech. c. 47, v. 8 et seq.: *Aqua istae quae egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, et descendunt ad planam deserti, intrabunt mare, et eribunt, et sanabuntur aquae. Et omnis anima vivens, quae serpit, quocumque venerit torrens, vivet; et erunt pisces multi satis, postquam venerit illae aquae istae, et sanabuntur, et vivent omnia ad quae venerit torrens. Et stabunt super illas pisces torres; ab Engaddi usque ad Engallim siccatio saganarum erit; plurimae species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiae.*

Matth. c. 4, v. 18: *Ambulans autem Jesus juxta mare Galilæae, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, erant enim piscatores, et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. Et Marc. c. 1, v. 16 et seq. Luc. c. 5, v. 2 et seq.*

Matth. c. 15, v. 47, 48: *Iterum simile est regnum colorum saganæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti; quam cum impleta esset, educentes, et secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.*

Comma istud è Psalmo centesimo sexto, non in Messiam solum, sed et in Jesum quoque satis aperte confert R. Isaac Aramaeus in Expositionibus libri Numerorum. Nam Verbum Dei ad omnes sanandos missum fuisse dicit, verum ab omnibus non fuisse receptum, sed ab aliquibus tantum tardioris ingenii viris, usque piscatoribus, qui cum rudes essent et habetes,

veritatem tamen prophetiae receperunt, et Verbo Dei fidem habuerunt. Quibus Christi Jesu Apostoli manifestè designantur.

CAPUT XLIX.

PASCOS NUMERO JESUS DELIGIT.

Isa. x. 47, v. 4 et seq.: *Et erit in die illâ, attenuabitur gloria Jacob, et pinguedo carnis ejus marcescet. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, et brachium ejus spicas leget, et erit sicut quaerens spicas in valle Raphaim. Et relinquetur in eo sicut racemus, et sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus, dicit Dominus Deus Israel.*

Isa. c. 24, v. 15 et seq.: *Hæc erunt in medio terræ, in medio populorum: quomodo si picea olivæ quæ remanserunt exstantur ex olea, et racemâ, cum fuerit finita vindemia? Ili levabant vocem suam atque laudabant; cum glorificatus fuerit Dominus, hincient de mari. Propter hoc in doctrinis glorificat Dominum, in insulis maris nomen Domini Dei Israel. A finibus terræ laudes audivimus, glorium Justi.*

Isa. c. 65, v. 8, 9: *Hæc dicit Dominus: Quomodo si inventiar gronium in botro, et dicatur: Ne dissipet illud, quoniam benedictio est; sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum. Et educam de Jacob semen, et de Juda possidentem montes meos, et hereditabunt eam electi mei, et servi mei, habitabunt ibi.*

Jerem. 5, 14: *Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus, quia ego vir vester, et assumam vos unum de civitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion.*

Ezech. 12, 45, 16: *Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, et disseminavero eos in terris, et relinquam ex eis viros paucos, à gladio, et fame et pestilentia, ut enarrant omnia scelera eorum in gentibus ad quas ingredientur, et scient quia ego Dominus.*

Matth. c. 9, v. 57, 58: *Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Et Luc. c. 10, v. 2.*

Matth. c. 10, v. 1, 5: *Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem.... Hos duodecim misit Jesus. Et Marc. c. 5, v. 15 et seq.; et c. 6, v. 7. Luc. c. 9, v. 1 et seq.*

Matth. c. 20, v. 16: *Multi sunt vocati, pauci verò electi. Et Matth. c. 22, v. 14.*

Luc. c. 6, v. 55: *Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit.*

CAPUT L.

APOSTOLI PRAECONES JESU ET NUNTII.

Psal. c. 48, v. 5: *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.*

Psal. c. 147, v. 4: *Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo ejus.*

Isa. c. 24, v. 14: *Ili levabant vocem suam atque laudabant; cum glorificatus fuerit Dominus, hincient de mari. Propter hoc in doctrinis glorificat Dominum, in insulis maris nomen Domini Dei Israel. A finibus terræ laudes audivimus, glorium Justi.*

Isa. c. 28, v. 9 et seq.: *Quem doceret scientiam (Dominus), et quem intelligere faciet auditum? ablatos à matre, oculos ab uberibus. Quia manda, remanda, manda, remanda; expecta, reexpecta; expecta, reexpecta; modicum tibi, modicum tibi. In loquela enim labii, et lingua alterâ loquitur ad populum istum. Cui dixit: Hæc est requies mea, refecit lassum, et hoc est meum refrigerium.*

Isa. c. 29, v. 22 et seq.: *Propter hoc, hæc dicit Dominus ad donum Jacob, qui redemit Abraham: Non modo confundetur Jacob, nec modo vultus ejus erubescet, sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctificantis nomen meum, et sanctificabunt Sanctum Jacob, et Deum Israel predicabunt, et scient errantes spiritu intellectum, et missitatores discent legem.*

Isa. c. 52, v. 6 et seq.: *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illâ, quia ego ipse loquebar, ecce adsum. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et praedicantis pacem, annuntiantis bonum, praedicantis salutem, dicens Sion: Regnabit Deus tuus! Vox speculatorum tuorum, leaverunt vocem, simul laudabunt, quia oculo ad oculum viderunt, cum converterit Dominus Sion.*

Isa. c. 66, v. 19, 20: *Mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam et Lydiam tendentes sagittam, in Italian et Graeciam, ad insulas longè, ad eos qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam. Et annuntiant gloriam meam gentibus, et adducent omnes fratres de cunctis gentibus donum Domino.*

Nahum. c. 1, v. 15: *Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem; celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua, quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial; universus interit.*

Matth. c. 10, v. 5 et seq.: *Hos duodecim misit Jesus praecipiens eis, dicens... Euntes predicatè dicentes: Quia appropinquavit regnum colorum.... Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis, predicatè super tecta. Et Marc. c. 5, v. 14. Luc. c. 9, v. 1, 2; et c. 12, v. 5.*

Matth. c. 24, v. 14: *Praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus. Et Marc. c. 13, v. 10.*

Matth. c. 28, v. 19: *Euntes ergo docete omnes gentes.*

Marc. c. 6, v. 12: *Et exeuntes praedicabant, ut potentiam agerent.*

Marc. c. 16, v. 15, 20: *Et dixit eis: Euntes in mundum universum, predicatè Evangelium omni creature.... Ili autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis.*

Luc. c. 24, v. 46, 47: Sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere à mortuis tertio die, et predicari in nomine ejus per universam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem. Act. c. 2, v. 4: Repleti sunt omnes (discipuli Jesu) Spiritu sancto et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabit eloqui illis.

Act. c. 5, v. 42: Omni autem die non cessabant (Apostoli) in templo et circa domos, docentes et evangelizantes Christum Jesum.

Act. c. 8, v. 5: Philippus autem descendens in civitatem Samariam, predicabat illis Christum.

Act. 9, v. 20: Et continuo in synagoga predicabat (Paulus) Jesum, quoniam hic est Filius Dei.

Act. c. 10, v. 42: Et precepit (Jesum) nobis (Apostolis) predicare populo, et testificari quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex vivorum et mortuorum. Et Act. c. 11, v. 26, et c. 15, v. 2 et seq., et c. 21, v. 51, et alibi sæpe in Actis.

Rom. c. 1, v. 8: Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiat in universo mundo.

Rom. c. 10, v. 14 et seq.: Quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine predicante? quomodo verò predicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: Quam speciosa pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Sed non omnes obediunt Evangelio; Isaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

Rom. c. 15, v. 19 et seq.: Ita ut ab Jerusalem per circum, usque ad Illyricam, repleverim Evangelium Christi. Sic autem predicari Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum edificarem; sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum, de eo videbunt; et qui non audierunt, intelligunt. Et 1 Cor. c. 1, v. 25, et c. 2, v. 1, et c. 9, v. 14, et c. 15, v. 1, 2, et 2 Cor. c. 1, v. 19, et c. 4, v. 5; et Gal. c. 2, v. 2, et 1 Thess. c. 2, v. 9, et alibi sæpe in Epistolis.

Col. c. 1, v. 25: Immobiles à spe Evangelii, quod audistis, quod predicatum est in universa creaturâ que sub celo est; cuius factus sum ego Paulus minister.

1 Joan. c. 1, v. 2, 5: Annuntiamus vobis vitam æternam que erat apud Patrem, et apparuit nobis; quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis.

Hoc è decimo octavo Psalmo testimonium, ut Davidis verbum à Paulo in Epistola ad Romanos allegoricè expositum, non ut prophetiam in argumentum propositam afferimus. Quod constatò denuntiatum volumus, ne nobis negotium facessant adversarii, quasi Scripture sacre vim inferamus.

CAPUT LI.

APOSTOLI ET DISCIPULI JESU, RUDES ET INDOCTI.
Psal. 95, v. 8: Intelligite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite.

Isa. c. 59, v. 14: Idò ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo; peribit enim sapientia à sapientibus ejus, et intellectus prudentium ejus abscondetur.

Isa. c. 52, v. 4: Et cor stultorum intelliget scientiam et lingua balborum velociter loquetur et planè.

Isa. c. 55, v. 18: Cor tuum meditabitur timorem. Ubi est litteratus? ubi legis verba ponderas? ubi doctor parvulorum?

Matth. c. 5, v. 3: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum colorum.

Matth. c. 11, v. 25: In illo tempore respondens Jesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine celi et terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et Luc. 10, 21.

Joan. c. 7, v. 46 et seq.: Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid à vos seducti estis? numquid ex principibus aliqui credidit in eum?

1 Cor. c. 1, v. 17 et seq.: Non enim misi me Christus baptizare, sed evangelizare; non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. Verbum enim crucis per omnibus quidem stultitia est; iis autem qui salvati sunt, id est, nobis, Dei virtus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, et prudentium prudentium probabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquistor hujus sæculi? nonne stultum fecit Deus sapientium hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam predicationis salvos facere credentes. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam querunt; nos autem predicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Videle enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes.

1 Cor. c. 3, v. 18, 19: Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens: sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprendam sapientes in astutiâ eorum. Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vane sunt.

1 Cor. c. 4, v. 10: Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo; nos infirmi, vos autem fortes; vos nobiles, nos autem ignobiles.

CAPUT LII.

APOSTOLI ET DISCIPULI JESU MIRANDA FACINORÆ EDUNT, ET OMNIS GENERIS LANGORES SANANT.

Psal. 67, v. 56: Mirabilis Deus in sanctis suis; Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ; benedictus Deus.

Isa. c. 8, v. 18, 19: Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Dominus in signum et in portentum Israel, à Domino exercituum qui habitat in monte Sion. Et cum dixerunt ad vos: Querite à Pythionibus et à divinis, qui

strident in incantationibus suis, numquid non populus à Deo suo requirit pro visis ac mortuis?

Matth. c. 10, v. 1, 5, 8: Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spiritum immundorum, ut egerent eos, et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem. Ilos duodecim misit Jesus, præcipiens eis, dicens: Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos muate, demones eijcite. Et Marc. c. 5, v. 14, 15, et c. 6, v. 7, 15. Luc. c. 9, v. 1 et seq.

Marc. c. 16, v. 15, 17: Dixit eis... Signa eos qui crederant, hæc sequuntur: In nomine meo demonia eijcient, linguas loquentur novis, serpentes tollent, et si morsiferum quid biberint, non eis nocebit; super agros manus imponent, et bonè habebunt... Illi autem profecti predicaverunt sequentes, Domino cooperante et sermonem confirmante ubiquibus signis.

Luc. c. 10, v. 17 et seq.: Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio dicentes: Domine, etiam demonia subjiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis... Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit.

Joan. c. 14 v. 11, 12: Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera que ego facio et ipse faciet, et majora horum faciet.

Act. c. 2, v. 45: Multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant.

Act. c. 5, v. 12 et seq.: Per manus autem Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe... ita ut in plateis egerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quinquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis.

Act. c. 6, v. 8: Stephanus autem, plenus gratiâ et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo.

Act. c. 8, v. 6 et seq.: Intendebant autem turbæ his que à Philippo dicebantur, unanimitè audientes, et videntes signa que faciebat. Multi enim eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, erant. Multi autem paralytici et claudi curati sunt... Tunc Simon et ipse credit; et cum baptizatus esset, adhereret Philippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

Act. c. 14, v. 5: Multo igitur tempore demorati sunt fidei aliter agentes in Damasco, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa et prodigia fieri per manus eorum. Et c. 15, v. 12; et c. 19, v. 11 et seq. Vide etiam Act. c. 2, v. 4; et c. 5, v. 2 et seq.; et c. 5, v. 5 et seq.; et c. 9, v. 52, 56; et c. 10, v. 46; et c. 15, v. 11; et c. 16, v. 18, 26; et c. 19, v. 6; et c. 20, v. 10; et c. 28 v. 6, 8.

Rom. c. 15, v. 18, 19: Non enim audeo aliquid loqui eorum que per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti.

2 Cor. c. 12, v. 12: Signa tamen apostolatûs mei facta sunt super vos, in omni patientiâ, in signis et prodigiis, et virtutibus.

Hebr. c. 2, v. 5 et seq.: In nos confirmata est (salus), contestante Deo signis, et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus, secundam suam voluntatem... Ecce ego, et pueri quos dedit mihi Deus.

CAPUT LIII.

JESUS SUPER MARE INCEDIT.

Job. c. 9, v. 8: Qui extendit colos solus, et graditur super fluctus maris.

Matth. c. 14, v. 25, 26: Quartâ autem vigiliâ noctis, venit ad eos super mare. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt. Et Marc. c. 6, v. 48, 49. Joan. c. 6, v. 19.

Ne huic quidem Jobi verbo è nono capite, prophetiam inesse volumus, sed ex câ manifestum peti posse argumentum divinitatis Christi Jesu. Nam quæ divina virtutis opera hic recenset Jobus, ad Deum unum pertinere vult; neque alii præterea cuiquam posse describi manifestum est. Undè efficitur eum esse Deum, qui eadem prodigia edidit. Atqui unum ex illis est, incedere super mare, quod Christus Jesus fecit, et propriâ quidem virtute, atque idem ut faceret Petrus, effecit; undè sequitur Christum Jesum esse Deum. Adiri velim librum nonum Eusebianus Demonstrationis, in quo exponuntur verba hæc Jobi, et Christo Domino accomodantur.

CAPUT LIV.

JESUS LUX.

Psal. 55, v. 10: Quoniam apud te est fons vitæ et in lumine tuo videbimus lumen.

Psal. 118, v. 105: Lucerna pedibus meis Verbum tuum, et lumen semitâs meis.

Psal. 151, v. 17: Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo.

Sap. c. 7, v. 25, 26: Vapor est enim (sapentia) virtutis Dei, et emanatio quardam est claritatis omnipotentis Dei sinceræ, et idò nihil inquinatum in eam incurrit; candor est enim lucis æternæ.

Isa. c. 9, v. 2: Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

Isa. c. 42, v. 6: Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium.

Isa. c. 49, v. 6: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et (access Israel convertendas; ecce dedi te in lucem gentium).

Isa. c. 60, v. 1 et seq.: Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terram, et caligo populos; super te autem orietur Dominus, et gloria ejus in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui.

Isa. c. 60, v. 19, 20: Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempermanens, et Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tuus, et luna

tua non minuetur quia eris Dominus in lucem sempiternam.

Isa. c. 62, v. 1: Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor Justus ejus, et Salvator ejus ut lampas accendatur.

Dan. c. 2, v. 22: Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta; et lux cum eo est.

Mich. c. 7, v. 8: Conservam cum sedero in tenebris; Dominus lux mea est.

Matth. c. 4, v. 15 et seq.: Relicta civitate Nazareth, venit et habitavit in Capharnaum maritimam, in finibus Zabulon et Nephthalim, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: Terra Zabulon, et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilaea gentium, populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam, et sedentibus in regione umbræ moris lux orta est eis.

Matth. c. 17, v. 2: Et respicent facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Et Marc. c. 9, v. 2. Luc. c. 7, v. 20.

Matth. c. 24, v. 27: Sicut enim fulgur exit ab oriente, et parit usque in occidentem, ita erit et adventus Filii hominis. Et Luc. c. 17, v. 24.

Luc. c. 4, v. 78, 79: Per viscera misericordiarum Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto; illuminare his qui in tenebris et in umbrâ moris sedent.

Luc. c. 2, v. 32: Lumen ad revelationem gentium.

Joan. c. 1, v. 4 et seq.: In ipso vita erat, et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebræ cum non comprehenderant. Fuit homo, missus à Deo, cui nomen erat Joannes: hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Joan. c. 5, v. 19: Lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem.

Joan. c. 8, v. 12: Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens: Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite. Et Joan. c. 9, v. 5, et c. 12, v. 46.

Joan. c. 12, v. 55, 56: Dixit ergo Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est; ambulatè dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant; et qui ambulat in tenebris nescit quod vadit. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis.

Act. c. 15, v. 47: Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentium, ut sis salus usque ad extremum terræ.

2 Cor. c. 4, v. 4, 6: Deus hujus seculi excecavit mentes infidelium, ut non fulgore illius illuminationis Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei... quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

Eph. c. 5, v. 14: Propter quod dicit: Surgo qui dormis, et exsurgo à mortuis, et illuminabit te Christus.

2 Tim. c. 1, v. 10: Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, et incorruptionem per Evangelium.

Heb. c. 1, v. 5: Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus.

Apoc. c. 21, v. 25: Citius non eget sole neque luna, ut luceant in eâ; nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Agnus.

Quæcumque testimonia hoc capite depronsumus è veteri Testamento, ea ferè à Judæis ad Messiam referuntur. Velut prius è Psalmo triciesimo quinto, juxta Beresith Rabba et Midrasch Thehillim, in Christum congruit. Aliud quoque è Psalmo centesimo primo, Christo addicitur in Midrasch Thehillim. Suprà etiam vindicare testimonia propemodum omnia, quæ ex Isaiâ attestantur. Denique et eam quæ ex Daniele petivimus prophetiam, Christo adjudicant Beresith Rabba et Echa Rabbathi.

CAPUT LV.

JESU DISCIPULI LUX.

Psal. 96, v. 41: Lux orta est eis, et rectis corde lætitiæ.

Psal. 109, v. 5: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum.

Prov. c. 9, v. 18: Instorum autem semita, quasi lux splendens.

Prov. c. 15, v. 9: Lux justorum lætificat.

Sap. c. 5, v. 7: Fulgebunt justi, et tanquam scintilla in arundine discurrent.

Isa. c. 58, v. 7, et seq.: Cum videris nudum, operi eam, et carnem tuam ne despereris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum.... Cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleveris, orientur in tenebris lux tua, et tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

Dan. c. 12, v. 5: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudient multos, quasi stellæ in perpetuis æternitatis.

Matth. c. 5, v. 14 et seq.: Vos estis lux mundi.... luceat lux vestra coram hominibus.

Matth. c. 15, v. 45: Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

Luc. c. 12, v. 55: Sint lumini vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris.

Luc. c. 16, v. 8: Filii hujus seculi prudentiores filii lucis in generatione suâ sunt.

Joan. c. 5, v. 55: Ille (Joannes) erat lux ardens et lucens; vos autem voluistis ad horam exsultare in luce ejus.

Joan. c. 12, v. 56: Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis.

Eph. c. 5, v. 8, 9: Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulatè: fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitiâ, et veritate.

Philipp. c. 2, v. 15: Ut sitis sine querelâ et simpliciter filii Dei, sine reprehensione in medio nationis prævæ et perversæ, inter quos lucetis sicut lamina in mundo.

1 Thess. c. 5, v. 5: Omnes enim vos filii lucis estis, et filii dei; non sumus noctis, neque tenebrarum.

CAPUT LVI.

JESUS IGNIS.

Exod. c. 5, v. 2: Apparuitque ei Dominus in flammâ ignis de medio rubi; et videbat quod rubus arderet, et non combureretur.

Exod. c. 15, v. 21: Dominus autem præcedebat eos ad ostendam viam, per diem in columnâ nubis, et per noctem in columnâ ignis.

Exod. c. 19, v. 18: Totus autem mons Sinai pabebat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace.

Exod. c. 24, v. 17: Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis.

Deut. c. 4, v. 24: Dominus Deus tuus ignis consumens est.

Deut. c. 9, v. 5: Scies ergo hodî quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens.

2 Reg. c. 22, v. 9, 15: Ascendit fumus de naribus ejus, et ignis de ore ejus vorabit: carbones succensati sunt ab eo.... Præ fulgore in conspectu ejus succensati sunt carbones ignis. Et Psal. 17, 9, 15, 14.

1 Par. c. 21, v. 26: Et edificavit ibi altare Domino; obtulitque holocausta et pacifica, et invocavit Dominum, et exaudivit eum in igne de celo super altare holocausti.

Psal. 49, v. 5: Deus manifestè venit, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida.

Psal. 96, v. 5, 4: Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus. Illuxerunt fulgura ejus orbis terræ.

Isa. c. 10, v. 16, 17: Propter hoc mittet Dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem; et subitus gloriæ ejus succensa ardebit quasi combustio ignis. Et erit lumen Israel in igne, et sanctus ejus in flammâ, et succedentur, et devorabitur spina ejus, et vespere in die una.

Isa. c. 51, v. 9: Dixit Dominus, cujus ignis est in Ston, et caminus ejus in Jerusalem.

Isa. c. 66, v. 15, 16: Ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigæ ejus, reddere in indignatione furorẽ suum, et increpationem suam in flammâ ignis, qui in igne Dominus dijudicabit.

Ezech. c. 1, v. 26, 27: Super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum; à lumbis ejus et desuper, et à lumbis ejus usque deorsum vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu.

Ezech. c. 8, v. 2: Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis; ab aspectu lumborum ejus et deorsum ignis; et à lumbis ejus et sursum quasi aspectus splendoris, ut visio electri.

Joel. c. 2, v. 5: Autè faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma.

Matth. c. 3, v. 11: Ego quidem baptizo vos in aquâ in penitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est.... ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni. Et Luc. c. 5, v. 16.

Luc. c. 12, v. 49: Ignem veni mittere in terram; et quid volo, nisi ut accendatur?

Hebr. c. 12, v. 29: Etenim Deus noster ignis consumens est.

Apoc. c. 4, v. 14: Et oculi ejus (Filii hominis) tanquam flamma ignis.

Apoc. c. 2, v. 18: Hæc dicit Filius hominis, qui habet oculos tanquam flammam ignis.

Apoc. c. 19, v. 11 et seq.: Et vidi caelum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis et Verax, et cum justitiâ judicat et pugnat: oculi autem ejus sicut flamma ignis.... et vestitus erat veste aspersâ sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei.

CAPUT LVII.

JESUS SOL.

Isa. c. 60, v. 19, 20: Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lune illuminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minuetur, quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam.

Mal. c. 4, v. 2: Orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ.

Matth. c. 17, v. 2: Et figuraturus est ante eos, et respicent facies ejus sicut sol.

Apoc. c. 1, v. 16: Et facies ejus sicut sol lucet in virtute suâ.

CAPUT LVIII.

JESUS STELLA.

Num. c. 24, v. 17: Orietur stella ex Jacob.

Apoc. c. 1, v. 16: Et habebat in dextera suâ stellam septem.

Apoc. c. 22, v. 16: Ego Jesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis: Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina.

CAPUT LIX.

JESUS GERMIN SIVE ORIENS, RADIX, FLOS, VIRGA.

Num. c. 24, v. 17: Orietur stella ex Jacob, et consurgat virga de Israel.

Cant. 2, v. 4: Ego flos campi et lilium convallium.

Isa. c. 4, v. 2: In die illâ erit germen Domini in magnificentiâ et gloriâ, et fructus terræ sublimis, et exultatio his qui salvati fuerint de Israel.

Isa. c. 11, v. 1: Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet.

Isa. c. 45, v. 8: Rorate, caeli, desuper, et nubes pluat Justum; aperiat terra, et germinet Salvatorem.

Isa. c. 55, v. 1, 2: *Quis erodit auditu nostro? et brachium Domini qui revelatum est? et ascendit sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terrâ sitiens.*

Jerem. c. 25, v. 5: *Ece dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum.*

Jerem. c. 55, v. 15: *In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam David germen justitiae.*

Ezech. c. 54, v. 23: *Et suscitabo eis germen nominatum.*

Zach. c. 3, v. 8: *Ece enim ego adducam servum meum Orientem.*

Zach. c. 6, v. 12: *Hec ait Dominus exercituum, dicens: Ece vir, Oriens nomen ejus.*

Luc. c. 1, v. 78: *Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto.*

Joan. c. 15, v. 1: *Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est.*

Rom. c. 6, v. 5: *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.*

Rom. c. 11, v. 16: *Si radix sancta, et rami.*

Apoc. c. 5, v. 5: *Et unus de Senioribus dixit mihi: Ne fletis; ecce tici leus de tribu Juda, radix David, aperire librum.*

Apoc. c. 22, v. 16: *Ego Jesus misi Angelum meum testificari vobis haec in Ecclesiis: Ego sum radix et genus David.*

1° Praeclaram affert ex Philone Zachariani hujus loci expositionem Eusebius Praep. l. 11, cap. 15. Insuper est, inquit, vocabulum hoc, Oriens, si eum intelligas qui corpore et animo constat. Quod si incorporeum illum divinam imaginem gerentem accipias, aptissime in eum convenire fateberis dictionem istam: hunc quippe antiquissimum Filium oriri fecit rerum omnium parens Deus, quem alibi Primogenitum appellat, qui Patris vias secutus, et ad primigenia illius exemplaria respiciens, formas effinxit.

2° Porro quemadmodum Germen, et Radix, et Virga, et Flos dicitur Christus, ita heroas suos antiqui doctores germina appellabant. Scateat exemplis libri poetarum. Ille, germen Maris, ille, Jovis germen, et Jovis ramus. At Christus Germen est, et Radix Davidis, Virga Israelis, Virga Jesse, Vitis vera, Radix sancta.

CAPUT LX.

DISCIPULI JESU, GERMINA, PLANTAE, PALMYTES, RAMI.

Psal. 79, v. 15 et seq.: *Deus virtutum, converterte: respice de caelo, et vide, et visita vineam istam: et per fœces eam quam plantavit dextera tua, et super Filium hominis quem confirmasti tibi.... Fiat manus tua super vineam dexterae tuae, et super Filium hominis, quem confirmasti tibi.*

Isa. c. 55, v. 1 et seq.: *Laetabitur deserta et invia, et exsultabit solitudo, et florebit quasi lilium. Germinum germinabit, et exsultabit lactabunda et laudans; gloria Libani data est ei; decor Carmeli et Saron; ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri.*

Isa. c. 60, v. 21: *Populus autem tuus omnes just, in perpetuum haereditabunt terram, germen plantationis meae.*

Isa. c. 61, v. 1 et seq.: *Spiritus Domini super me, eo quod miserit Dominus me.... ut ponerem lignum in Sion, et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro lacrimis, pallium laudis pro spiritu meroris, et vocabaturum in ea fortes justitiae, plantatio Domini ad glorificandum.*

Jerem. c. 52, v. 41: *Et laetabor super eis, cum benè eis fecero, et plantabo eos in terrâ istâ in veritate.*

Matth. c. 15, v. 13: *At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur.*

Joan. c. 15, v. 5: *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fructum multum.*

Rom. c. 6, v. 5: *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.*

Rom. c. 11, v. 16 et seq.: *Si radix sancta, et rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esces, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivae factus es; noli gloriari adversum ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radicem te.*

1 Cor. c. 5, v. 6 et seq.: *Ego plantavi, Apollo rigavi, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suam laborem. Dei enim esumus adiutores; Dei agricultura estis.*

CAPUT LXI.

JESUS FONS.

Psal. c. 55, v. 10: *Quoniam apud te est fons vitae; et in lumine tuo videbimus lumen.*

Ezech. c. 1, v. 5: *Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis.*

Ezech. c. 21, v. 40 et seq.: *Ego Sapientia effudi flumina; ego quasi trames aquae immense de fluvio; ego quasi fluvius diorum, et sicut aquae ductus exivi de Paradiso. Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, et inebriabo prati mei fructum; et ecce factus est mihi trames abundans, et fluvius meus appropinquavit ad mare.*

Isa. c. 11, v. 9: *Repleta est terra scientiâ Domini, sicut aquae maris operientes. Et Hab. c. 2, v. 14.*

Isa. c. 12, v. 5: *Hauretis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.*

Isa. c. 55, v. 6, 7: *Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum, quia siccus erit in deserto aquae, et torrentes in solitudine; et quae erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum.*

Isa. c. 44, v. 2, 5: *Haec dicit Dominus.... Effundam aquas super sitientem, et fluenta super aridam.*

Isa. c. 49, v. 10: *Non esuriet, neque sitiet, et non percutiet eos aestus et sol, quia miserator eorum regit eos, et ad fontes aquarum potabit eos.*

Isa. c. 55, v. 1: *Omnes sitientes, venite ad aquas.*

Isa. c. 59, v. 19: *Et timebunt qui ad occidendum nomen Domini, et qui non ortu solis gloriam ejus, cum venerit*

CAPUT LXII.

JESUS NOVI ET AETERNI FODERIS, A DEO CUM HOMINIBUS FACTI, SEQUESTER ET FINIS.

Psal. 88, v. 4, 29 et seq.: *Disposui testamentum electis meis, juravi David sero meo: Usque in aeternum preparabo semen tuum.... In aeternum serubio illi misericordiorum meam, et testamentum meum fidele ipsi: et ponam in scutum seculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies caeli.... Neque profanabo testamentum meum, et quae procedunt de labiis meis, non faciam irrita. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar; semen ejus in aeternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum, et testis in caelo fidelis.*

Ezech. c. 17, v. 10: *Testamentum aeternum constituit cum illis.*

Ezech. c. 45, v. 51: *Et testamentum David regi, filio Jesse, de tribu Juda, haereditas ipsi et semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum, judicare gentem suam in justitia, ne aboleretur bonis ipsorum, et gloriam ipsorum in gentem aeternam fecit.*

Ezech. c. 47, v. 15: *Dominus purgavit peccata ipsius (David), et exaltavit in aeternum cornu ejus; et dedit illi testamentum regni et sedem gloriae Israel.*

Isa. c. 42, v. 6, 7: *Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi te, et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos caecorum, et educeres de conclusione victum, de domo carceris sedentes in tenebris.*

Isa. c. 49, v. 8, 9: *Haec dicit Dominus: In tempore placito exaudivi te, et in die salutis auxilium sum tui, et servavi te, et dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, et possideres hereditates dissipatas, ut diceris his qui vincunt sunt: Exite, et his qui in tenebris: Revelamini.*

Isa. c. 55, v. 5, 4: *Inclinatæ auræ vestrae, et venite ad me; audite, et vivet anima vestra; et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fidelis. Ecce testem populi dedi eum, ducem ac praeceptorem gentibus.*

Isa. c. 61, v. 8, 9: *Dabo opus eorum in veritate, et fœdus perpetuum feriam eis; et scient in gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum; omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus.*

Jerem. c. 51, v. 51 et seq.: *Ece dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum; non secundum pactum quod pepigit cum patribus eorum, in die quâ apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terrâ Aegypti, pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus, quia pro-*

quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit, et venerit Sion Redemptor.

Isa. c. 65, v. 15: *Propter hoc, haec dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis.*

Jerem. c. 2, v. 15: *Duo enim mala fecit populus meus; me dereliquerunt, fontem aquae vitae, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas.*

Jerem. c. 17, v. 25: *Expectatio Israel, Domine: omnes qui te derelinquunt, confandentur; recedentes à te in terrâ scribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.*

Ezech. c. 56, v. 25: *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos.*

Ezech. c. 47, v. 8 et seq.: *Et ait ad me: Aquae istae quae egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, et descendunt ad plura deserta, intrabunt mare et exibunt, et sanabuntur aquae. Et omnis anima vivens quae serpit, quocumque venerit torrens, vivet; et erunt pisces multi salis, postquam venerint illae aquae istae, et sanabuntur, et vivent omnia ad quae venerit torrens; et stabunt super illas piscatores. Ad Engaddi usque ad Engallim siccatio saggenarum erit; plurimae species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimis.*

Joel. c. 5, v. 18: *Et erit in die illi, stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte; et per omnes rivos Juda ibunt aquae; et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum.*

Zach. c. 15, v. 1: *In die illâ erit fons patens domui David et habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruae.*

Zach. c. 14, v. 8: *Et erit in die illâ, exibunt aquae vitae de Jerusalem; medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum, in estate et in hyeme erunt.*

Joan. c. 4, v. 15 et seq.: *Respondit Jesus, et dixit ei: Omnis qui bibit ex aquâ hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aquâ quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum; sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.*

Joan. c. 6, v. 55: *Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitae; qui venit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet unquam.*

Joan. c. 7, v. 57, 58: *In novissimo autem die magno festivitatis, stabat Jesus, et clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae.*

Apoc. c. 21, v. 6: *Ego sum Alpha et Omega, initium et finis; ego sitiens dabo de fonte aquae vitae gratis.*

Apoc. c. 22, v. 1: *Et ostendit mihi fluvium aquae vitae, splendendum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni.*

Apoc. c. 22, v. 17: *Et qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitae gratis*

pitiorum iniquitatis eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.

Jerem. c. 52, v. 40: *Et seriam eis pactum sempiternum, non desinam eis benefacere; et timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant à me.*

Jerem. c. 50, v. 5: *Veniet, et apponetur ad Dominum fœdere sempiterno, quod nullâ obliuione debitor.*

Isa. c. 2, v. 55: *Et statuari illis testamentum æternum sempiternum, ad sim illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum.*

Ezech. c. 16, v. 60, 62: *Recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentie tue, et suscitabo ego pactum sempiternum... Et suscitabo tibi pactum meum tecum, et scies quia ego Dominus.*

Ose. c. 2, v. 18 et seq.: *Et percussam cum eis fœdus in die illâ.... Et sponsabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in iustitiâ et iudicio, et in misericordiâ et in miserationibus; et sponsabo te mihi in fide, et scies quia ego Dominus.*

Zach. c. 9, v. 11: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.*

Mal. c. 3, v. 1: *Eccc ego mitto angelum meum, et preparabit viam ante faciem meam; et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos queritis, et Angelus testamenti quem vos colitis.*

Matth. c. 26, v. 27, 28: *Bibite ex hoc omnes; hic enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Et Marc. c. 14, v. 24, Luc. c. 22, v. 20; et 1 Cor. c. 11, v. 25.

Luc. c. 1, v. 72, 73: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti. Suscipiendum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, daturam se nobis.*

Act. c. 3, v. 25: *Vos estis filii Prophetarum et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes familiae terræ.*

Rom. c. 11, v. 25 et seq.: *Cæcitas ex parte configit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fiet, sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eripiat et avertat impietatem à Jacob; et hoc illis à me testamentum, cum abutuleri peccata eorum.*

2 Cor. c. 3, v. 3, 8: *Sufficiens nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti, non litteræ, sed spiritus.*

Gal. c. 3, v. 15 et seq.: *Fratres (secundum hominem dico), tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abrahæ dicte sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: Et semini, quasi in multis, sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo; quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non irritum facti ad evocandam promissionem..... Quid igitur lex? propter transgressiones posita est donec veniret semen cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris. Mediator autem unus non est.*

Gal. c. 4, v. 24 et seq.: *Hæc enim sunt duo testamenta; unum quidem in monte Sinâ, in seruitute go-*

nerans, quæ est Agor: Sinâ enim mons est in Arabia, qui conjunctus est et quæ nunc est Jerusalem, et seruit enim filiis suis: illa autem quæ ierusalem est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra.

Eph. c. 2, v. 12, 15 et seq.: *Eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Jesu; vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem mœritæ solvens, inimicitias in carne sua; legem mandatorum dæretis evacuans, ut duos cordat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliat ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et venitis evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis, et pacem his qui propè, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.*

1 Tim. c. 2, v. 5: *Unus enim Deus, unus et Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.*

Hebr. c. 7, v. 20 et seq.: *Et quantum est non sine iurjurando (alii quidem sine iurjurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum iurjurando, per eum qui dixit ad illum: Iuravit Dominus, et non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum), in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus.*

Hebr. c. 8, v. 6 et seq.: *Nunc autem melius sortitus est ministerium, quando et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repositioibus sancitum est. Nam si illud prius culpâ vacasset, non atque secundi locus inquireretur. Vt speramus enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel, et super domum Juda, testamentum novum; non secundam testamentum quod feci patribus eorum in die quâ apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terrâ Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus; quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eos; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum; et non dæbit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam omnes scient me à minore usque ad majorem eorum; quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum jam non memorabor. Dicendo autem novum, veterat prius. Quod autem antiquatur et senescit, propè interitum est. Et c. 10, v. 15 et seq.*

Hebr. c. 9, v. 15 et seq.: *Et idem novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem eorum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repositionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum validè, dñm viret qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.*

Hebr. c. 10, 28, 29: *Irritum quis faciens legem Moysi, sine ullâ miseratione duobus vel tribus testibus moritur;*

quando magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculeritis, et sanguinem Testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est?

Hebr. c. 12, v. 22 et seq.: *Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem celestem, et multorum millium Angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum qui conscripti sunt in caelis, et iudicem omnium Deum, et spiritus iustorum perfectorum, et Testamenti novi mediatorum Jesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel.*

Hebr. c. 15, v. 20: *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium in sanguine Testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum, aptor vos in omni bono.*

CAPUT LXIII.

JESUS PACIFICUS.

Psalm. 45, v. 9, 10: *Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram; auferens bella usque ad finem terræ. Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni.*

Psalm. 71, v. 3, 7: *Suscipiant montes pacem populo, et colles iustitiam.... Orietur in diebus ejus iustitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna.*

Psalm. 75, v. 1 et seq.: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus; et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion. Ibi congregit potentias arcuum, scutum, gladium et bellum.*

Psalm. 84, v. 9, 11: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquatur pacem in plebem suam.... Misericordia et veritas obvicerunt sibi; iustitia et pax osculante sunt.*

Psalm. 119, v. 7: *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus; cum loquebar illis, impugnavant me gratis.*

Isa. c. 2, v. 4: *Construatur gladius suos in vomeres, et lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercerebuntur ultra ad prælium.*

Isa. c. 9, v. 6, 7: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Multi plicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis.*

Isa. c. 11, v. 1 et seq.: *Et egredietur virga de radice Jesse.... Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit; vitulus et leo, et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos. Vitulus et ursus pascentur simul, repiescent catuli eorum, et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, et in cavernâ reguli, qui ablatatus fuerit, manum suam mittet. Non nocentur, et non occident in universo monte sancto meo.*

Isa. c. 40, v. 5 et seq.: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri; omnis vallis exaltabitur, et super pullum et collis humiliabitur; et erunt prava in directa, et aspera in vias planas; et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter quod est quod est Domini locutum est.*

Isa. c. 52, v. 7: *Quam pulchri super montes pedes ammittantis et prædicantis pacem!*

Isa. c. 55, v. 5: *Disciplina pacis nostræ super eum.*

Isa. c. 54, v. 10: *Misericordia autem meæ non recedet à te, et fœdus pacis meæ non movebitur, dicit mitorator tuus Dominus.*

Isa. c. 55, v. 11, 12: *Sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo; non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his ad quæ misi illud, quia in lætitiâ egredietur, et in pace deducemini.*

Isa. c. 65, v. 25: *Lupus et agnus pascentur simul, leo et agnus comedent paleas, et serpenti pulvis panis ejus; non nocentur, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.*

Jerem. c. 55, v. 6, 9: *Eccc ego obducam eis cicatricem et sanietem, et curabo eos; et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis.*

Ezech. c. 54, v. 25, 29: *Et faciem cum eis pactum pacis, et cessare faciam bestias pascinas de terrâ; et qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.... Et non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque bestie terræ devorabunt eos, sed habitabunt confienter absque ullo terrore.*

Ose. c. 2, v. 18 et seq.: *Et percussam cum eis fœdus in die illâ, cum bestia agri, et cum volvere colli, et cum reptili terræ; et arcum, et gladium, et bellum coneram de terrâ, et dormire eos faciam fœdicialiter.*

Mich. c. 4, v. 2 et seq.: *Et properabunt gentes multæ, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob; et docetis nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus, quia de Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem; et iudicabit inter populos multos, et corripiet gentes fortes usque in longinquum; et occident gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones; non sumet gens adversus gentem gladium, et non discent ultra belligare. Et sedebit vir subius vitæ suam, et subius ficum suam, et non erit qui deterreat, quia os Domini exercituum locutum est.*

Mich. c. 5, v. 2, 5: *Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel.... Et erit iste pax.*

Nahum. c. 1, v. 15: *Eccc super montes pedes evangelizantis et ammittantis pacem.*

Agg. c. v. 8, 10: *Et veniet Desideratus cunctis gentibus, et impleto domum istam gloriâ, dicit Dominus exercituum.... Et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.*

Zach. c. 5, v. 8, 10: *Eccc enim ego adducam sercum meum Orientem.... In die illâ, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vitem, et subter ficum.*

Zach. c. 9, v. 9, 10: *Exsulta sicut, filia Sion; juba, filia Jerusalem, ecce rex tuus venit tibi Justus et Salvator, et ascendens super asinum, et super pullum filium asine.... Et loquetur pacem gentibus.*

Matth. c. 5, v. 58 et seq.: *Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo; sed si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram, et ei quæ vult tecum iudicio contendere, et tunicum tuum tollere,*

dimittite ei et pallium; et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo.

Math. c. 11, v. 29, 50: Tollite jugum meum super vos, et discite à me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum meum suave est, et onus meum leve.

Luc. c. 1, v. 79: Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Luc. c. 2, v. 14: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.

Luc. c. 24, v. 56: Dum autem haec loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis; ego sum, nolite timere.

Joan. c. 14, v. 25, 27: Respondit Jesus, et dixit ei: .... Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundi dat, ego do vobis.

Joan. 16, v. 52, 55: Respondit ei Jesus: .... Haec locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis.

Joan. c. 20, v. 26: Dixit ergo eis iterum: Pax vobis: .... Venit Jesus, januis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis.

Act. c. 10, v. 56: Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum.

Rom. c. 5, v. 1: Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum.

Rom. c. 10, v. 15: Quomodo vero predicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

Rom. c. 14, v. 17: Non est enim regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu sancto.

Eph. c. 2, v. 15, 14: Nunc autem in Christo Jesu, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi; ipse enim est pax nostra.

Eph. c. 6, v. 14: State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et indui loriceam justitiae, et calcatei pedes in preparatione Evangelii pacis.

Philipp. c. 4, v. 7: Et pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu.

Col. c. 3, v. 15: Et pax Christi exsulet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore.

Hebr. c. 7, v. 2, 5: Deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

Judaei referunt ad tempora Messiae haec Isaiae effata, quibus non hominum solum, sed animalium quoque futuram inter se concordiam prenuntiavit. Ostendimus vero supra, ubi egimus de tempore adventus Jesu, Judaeos ac Judaisantes quosdam Christianos, jam inde ab Hieronymi temporibus, haec *נאחזק* sumi voluisse; undè validissimum adversus religionem Christianam telum cadere se posse rentur Judaei, cum aiunt temporibus Jesu, quem Messiam esse volumus, neque habuisse lupum cum agno, neque pardum ac cubuisse cum leodo, neque ulla aureae hujus etatis

ad hanc diem apparuisse vestigia, proindeque nec Messiam fuisse Jesum. Haec vero allegorie ex Rabbi-norum ipsorum suffragio sumenda sunt. Has regalium suorum ineptias, alias rerum vias nato Christo expectantium, deridet R. Moses ben Maimon, in Jad Chazakah, parte quarta, libro quarto, et docet lupum, pardum, leonem, feraque haec animalia, impiarum gentium esse simulacra; agnum vero, haedum et vitulum et mansuetas pecudes, Israelitis significare, quorum summa erit inter gentes pacis et tranquillitas. Demùm sic rationem concludit doctus ille magister: « Haec et reliqua ejusmodi, quae de Messie temporibus scripta exstant, sunt parabola. » Ea quoque trahit non semel in allegoricum sensum R. David Kimchi. Frequens itaque est in ore Judaorum R. Sannellus dictum, nullam discrimen futurum inter tempora nostra et tempora Messiae, praeter regnorum servitutum, hoc est, praeterquam quod regna omnia, excessu regum suorum jugo, sub minus Messie imperio cogentur. Consulitur liber Sanhedrin, capite ultimo. Praedicit Isaia futurum Messie temporibus, ut omnis valis exaltetur, et omnis mons et collis humilietur, et sint praeva in directa et aspera in vias planas. Nemo sanus sibi persuadet, tunc ita complanatum iri terrae sola, ut nulli penitus montes existant, cum hic ipse Isaia ac Micheas de eodem Messiae aro talia praedicant: Et erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles. Isaia quoque alibi cap. 50, v. 25: Et erunt super omnem montem excelsum, et super omnem collem elevatum, rivi currentium aquarum. Optimè Tertullianus lib. 3 contr. Marc. cap. 5: « Alia species erit, inquit, qua peraeque figurate portendantur per enigmata, et allegorias, et parabolas, aliter intelligenda, quam scripta sunt. » Nam et montes legitimus distillatos dulcorem; non tamen ut sapor de petris, aut defrutum de rupibus speros. Et terram audimus lacte et melle manantem, non tamen ut de glebis credas te unquam placetas et samias coacturum, quia non statim aquilicem et agricolam se Deus repromisit dicens: « Ponam flumina in regione silentii, et in solitudine cedrum et buxum. Sicut et predicans de nationum conversione: Benedictus meo hiecus agri, sirenes et filiae passerum; non utique ab hirundinum pullis et vulpeculis, et illis monstrosis fabulosisque cantrici-bus fausta omnia relaturus est. » Tum verissimum hanc doctrinam trahit Apostoli auctoritate, qui legem bobus messes terentibus os alligari vetantem, spectare ad nos docet; et petram potum in deserto subministrantem, Christum signasse; et Abrahami filios duos, Testamenti utriusque symbola fuisse; et institutum à Deo, in rerum primordiis, societatem individuanam viri et feminae, Christi et Ecclesiae conjunctionem notare. Messia certe spirituale regnum est, ut evincemus in Parallelismo, et quaeomque eò pertinent, spiritualia ferè sunt; et pax illa per Christum promissa et parta, animorum et conscientiae pax est, pax etiam Deum inter et homines per Christum conciliata. Quocirca res ad Messiam spectantes, futuras esse spiritua-

les ac coelestes meritò asseverat R. Juda in libro quem « Eternitatem Israelis inscripsit. At proprium praeterea et simplicem huic Isaiae predictioni inesse sensum, supra à nobis declaratum est; nam circa ortus Christi Jesu tempora pacem colebat orbis universus, et clausum fuerat ab Augusto Jani templum. Praeclara est, et omnem exceptionem respuit, Hieronymi in hanc Isaiae prophetiam dissertatio; quaerit enim à Judaeis, equid virga, radix, flos, *נאחזק*, hoc ipso loco sumenda sint, an procedens ex ore Messie virga terram percutiet, an oris sui spiritu noxios is sit interfecturus, an justitia aut fide cingulum texet, quo lumbos suos praecingat. Quae cum allegoricè dicta esse fatendum sit, de sequentium sensu non praedictum, sed planè judicium factum esse putandum est. Id patet vel maxime ex praedicto Aggæi c. 2, v. 8, 10: Et veniet Desideratus exercituum, et in loco isto dabo pacem. Quae à Judaeis an pax templo secundo contigerit, quod ebreerimis bellis appetitam, et postquam ab Herode fuit instauratum, funditus demum à Romanis excisum est. Falletur profectò quisquis haec intellexerit *נאחזק*. Ad allegoriam igitur recurrendum est, et dicendum pacem hanc significari, quam Jesus hominibus sanguine suo quoesivit, placato Deo et hominibus conciliato, sedatisque conscientiae terroribus ac stimulis, quae facinorosis hominibus terrorem bellum indicunt.

CAPUT LXIV.

PAX ET SECURITAS DISCIPLINARUM JESU.

Psalm. 72, v. 5, 7: Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. .... Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec auferatur luna.

Psalm. 84, v. 9: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.

Psalm. 90, v. 1 et seq.: Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur; dicit Domino: Susceptor meus es tu et refugium meum; Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et à verbo aspero. Scappulis meis obstravit tibi, et sub penis ejus sperabis. Sicut circumdabit te veritas ejus; non timebis à timore nocturno. .... Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Psalm. 111, v. 5 et seq.: Jucundus homo qui miseret et commodat, disponit sermones suos in iudicio, et in aeternum non commovebitur. .... confirmatum est cor ejus: non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.

Psalm. 118, v. 165: Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

Psalm. 120, v. 5 et seq.: Non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te. .... Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam. Per

dium sol non uret te, neque luna per noctem. Dominus custodit te ab omni malo.

Psalm. 121, v. 1 seq.: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion; non commovebitur in aeternum, qui habitat in Jerusalem. .... pax super Israel. Et Psalm. 127, 6.

Prov. c. 1, v. 55: Qui autem me (Sapientiam) audierit, absque terrore requiescet, et abundantia profuerit, timore malorum sublato.

Prov. c. 5, v. 1, 2: Fili mi, ne obliviscaris legis meae, et praecipua mea cor tuum custodiat; longitudinem enim dierum, et annos vitae, et pacem apponent tibi.

Ecclesi. c. 6, v. 29: In novissimis enim invenies requiem in oà (Sapientia), et convertetur tibi in oblectationem.

Isa. c. 52, v. 17: Et erit opus justitiae pax, et cultus justitiae silentium, et securitas usque in sempiternum.

Isa. c. 55, v. 5: Disciplina pacis nostrae super eum, et theore ejus sicuti sumus.

Isa. c. 54, v. 10: Montes enim commovebuntur, et colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, et fœdus pacis meae non commovebitur, dixit miserator tuus Dominus.

Isa. c. 55, v. 11, 12: Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quaecumque volui, et prosperabitur in his ad quas misi illud.

Isa. c. 58, v. 10, 11: Cum offuderis esurientem animam tuam, et animam afflictam repleveris; oriatur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies; et requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendorebus animam tuam.

Ezech. c. 54, v. 14, 15, 25: In pascuis uberrimis pascam eas (oves meas), et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum; ibi requiescent in herbis virentibus et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel: ego pascam oves meas, et ego eas accubore faciam, dicit Dominus Deus. .... et faciam cum eis pactum pacis, et cessare faciam bestias pessimas de terra; et qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.

Ezech. c. 57, v. 14, 26: Et requiescere vos faciam super humum vestram, et scietis quia ego Dominus locutus sum et feci, ait Dominus Deus. .... et percutiam illos fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis.

Agg. c. 2, v. 8 et seq.: Et veniet Desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria. .... et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

Zach. c. 9, v. 9: Exulta satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem; ecce rex tuus veniet tibi Justus et Salvator. .... et loquetur pacem gentibus.

Matth. c. 5, v. 9: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

Matth. c. 10, v. 12, 15: Intrantes autem in domum, salutate eam, dices: Pax huic domui; et siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos. Et Luc. 10, 5 et seq.

Matth. c. 11, v. 29: Tollite jugum meum super vos,

et discite à me quia mitis sum et humilis corde, et invenistis requiem animabus vestris.

Marc. c. 9, v. 49: *Habete in vobis saf, et pacem habete inter vos.*

Luc. c. 1, v. 7: *Illuminare his qui in tenebris et in umbrâ mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.*

Luc. c. 2, v. 13, 14: *Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ celestis, laudantium Deum, et dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.*

Luc. c. 24, v. 56: *Dùm autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, et dixit eis: Pax vobis.* Et Joan. c. 20, v. 19, 21, 26.

Joan. c. 14, v. 27: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodò mundus dat, ego do vobis.*

Joan. c. 16, v. 33: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis.*

Act. c. 10, v. 56: *Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum.*

Rom. c. 1, v. 17: *Gratia vobis et pax à Deo patre nostro, et Domino Jesu Christo.* Et Rom. c. 2, v. 10, et 1 Cor. c. 1, v. 3, et 2 Cor. c. 1, v. 2, et Gal. c. 1, v. 3, et Eph. c. 1, v. 2, et c. 6, v. 23, et Phil. c. 1, v. 2, et Col. c. 1, v. 3, et 4 Thess. c. 1, v. 2, et 2 Thess. c. 1, v. 2, et 1 Tim. c. 1, v. 2, et 2 Tim. c. 1, v. 2, et Tit. c. 1, v. 4, et Philim. c. 5, et 4 Petr. c. 1, v. 2, et 2 Petr. c. 1, v. 2, et 2 Joan. c. 3, et 3 Joan. c. 14, et Jud. c. 2, et Apoc. c. 1, v. 4.

Rom. c. 5, v. 1: *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum.*

Rom. c. 10, v. 15: *Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: Quàm speciosus pedes evangelizanum pacem, evangelizanum bona!*

Rom. c. 12, v. 14 et seq.: *Benedicite et nolite maledicere... nulli malum pro malo reddentes... si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.*

Rom. c. 14, v. 17, 19: *Non est enim regnum Dei esca et potus, sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto... Itaque quæ pacis sunt sectentur.*

Rom. c. 15, v. 15: *Deus autem spem repleat vos omni gaudio et pace in credendo.*

1 Cor. 7, v. 15: *In pace autem vocavit nos Deus.*

2 Cor. c. 13, v. 11: *De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.*

Gal. c. 6, v. 15, 16: *In Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israel Dei.*

Eph. c. 2, v. 17: *Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis, et pacem istis qui propè.*

Eph. c. 4, v. 4 et seq.: *Obsecro itaque vos, ego vinculus in Domino, ut dignè ambuletis vocatione quæ vocatis estis... solliciti servari unitatem spiritus in vinculo pacis.*

Eph. c. 6, v. 14, 15: *Stare ergo succintis lumbis*

vestros, et induti loriceam justitiæ, et calcatei pedes in præparatione Evangelii pacis.

Col. 5, v. 15: *Et pax Christi exsulet in cordibus vestris, in quâ et vocati estis in uno corpore.*

2 Thess. c. 1, v. 6, 7: *Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem istis qui vos tribulant, et vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu.*

2 Thess. c. 3, v. 16: *Ipsæ autem Domini pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco.*

2 Tim. c. 2, v. 22: *Sectare verò justitiam, fidem, charitatem, et pacem cum istis qui invocant Dominum de corde puro.*

Hebr. c. 5, v. 18: *Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli fuerint.*

Hebr. c. 4, v. 5 et seq.: *Ingrediemur enim in requiem qui credidimus, quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira meâ, si introibunt in requiem meam... Festinemus ergo ingredi in illam requiem.*

Hebr. c. 12, v. 14: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine quâ nemo videbit Deum.*

1 Petr. c. 3, v. 10, 11: *Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, inquirat pacem, et sequatur eam.*

CAPUT LXV.

JESUS BELLATOR ET VICTOR.

Num. c. 24, v. 14: *Orietur stella ex Jacob, et surget virga de Israel, et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.*

Psal. c. 44, v. 5 et seq.: *Speciosus formâ præ filiis hominum; diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissimus... Sagittæ tuæ actæ; populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.*

Psal. 109, v. 5 et seq.: *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges; judicabit in nationibus, implēbit ruinas; conquassabit capita in terrâ multorum; de torrente in viâ bibet, propterea exaltabit caput.*

Isa. c. 8, v. et seq.: *Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem et scribe in eo stylo hœssius: voca locier spolia detrahe, cidò prædare. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, et Zachariam, filium Barach; et accessi ad prophetismum, et concepi, et peperit filium, et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus: Accelera spolia detrahere, festina prædari, quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samarie coram rege Assyriorum.*

Isa. c. 11, v. 4, 5: *Percutiet terram virgâ oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium; et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus.*

Isa. c. 44, v. 2: *Quis suscitavit ab oriente Justum, vocavit eum ut sequeretur se? dabit in conspectu ejus gentes, et reges obtinebit? dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ejus?*

Isa. c. 42, v. 45: *Dominus sicut fortis egredietur,*

sicut tur præliator susciabit scutum; vociferabitur et clamabit; super inimicos suos confortabitur.

Isa. c. 49, v. 1, 2: *Dominus ab utero vocavit me; de ventre matris meæ recordatus est nominis mei; et posuit os meum quasi gladium acutum. In umbrâ manuum suarum protegit me, et posuit me sicut sagittam electam; in pharetrâ suâ abscondit me.*

Isa. c. 66, v. 15, 16: *Eccè Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigæ ejus reddere in indignatione furorom suum, et inceptationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus adjudicabit, et in gladio suo ad omnem carnem, et multiplicabuntur interfecti à Domino.*

Jerem. c. 12, v. 12: *Gladius Domini decorabit ad extremum terræ usque ad extremum ejus: non est pax universæ carni.*

Joel. c. 2, v. 11: *Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercituum sui, quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortis et patientia verbum ejus: magnus enim dies Domini, et terribilis valde; et quis sustinebit eum?*

Hab. c. 5, v. 8 et seq.: *Qui ascendes super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio, suscitans suscitabis arcum tuum... Sol et luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum; ibunt in splendore fulgurantis hasta tuæ. In fremitu conculebis terram, in furore obstupescies gentes; egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.*

Zach. c. 9, v. 11 et seq.: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti victos tuos de lacu, in quo non est aqua. Convertimini ad munitionem vinceti spem; hostiæ quoque annuntians duplicia reddam tibi. Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum, implevi Ephraim, et suscitavi filios tuos Sion; super filios tuos, Græciâ, et posuisti quasi gladium fortium. Et Dominus Deus super eos videbitur, et exiit ut fulgur jaculum ejus; et Dominus Deus in tubâ canet, et vadet in turbine austris. Dominus exercituum proteget eos; et devorabunt, et subjicient lapidibus fundæ, et bibentes inebriabuntur quasi à vino, et replebuntur ut pluvial et quasi cornua altaris. Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illâ, ut gregem populi sui.*

Math. c. 10, v. 54: *Nalite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram; non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam; et inimici hominis, domestici ejus.* Et Luc. c. 12, v. 49, 51.

Math. c. 26, v. 52, 53: *Tunc ait illi Jesus... An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?*

Luc. c. 22, v. 56: *Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter et peram; et qui non habet, vendat tunicam suam et emat gladium.*

Joan. c. 16, v. 55: *In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.*

Rom. c. 6, v. 15: *Sed neque exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo,*

tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo.

Rom. c. 15, v. 12: *Nox processit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis.*

2 Cor. c. 6, v. 4 et seq.: *Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multâ patientiâ... in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ, à dextris et à sinistris.*

2 Cor. c. 10, v. 5 et seq.: *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extolgentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.*

Eph. c. 6, v. 11 et seq.: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, quoniam non est nobis calluatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiâ in caelestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. Stare ergo succintis lumbos vestros in veritate, et induti loriceam justitiæ, et calcatei pedes in præparatione Evangelii pacis; in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei.*

1 Tim. c. 1, v. 18: *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetas, ut milites in illis bonam militiam.*

2 Tim. c. 2, v. 4, 5: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cum se probavit; nam et qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit.*

Apoc. c. 1, v. 16: *Et de ore ejus gladius utraqû parte acutus eribat.*

Apoc. c. 2, v. 12 et seq.: *Et angelo Pergami Ecclesie scribe: Hæc dicit qui habet rhinophanem utraqû parte acutum... Habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum; similiter paventiam age, si quominus veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei.*

Apoc. c. 19, v. 11 et seq.: *Et vidi caelum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis et Verax, et cum justitiâ judicavit et pugnavit, et vestitus erat veste aspersâ sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in caelo, sequentur eum in equis albis, vestiti lysisina albo et nundo; et de ore ejus procedit gladius ex utraqû parte acutus, ut in ipso percutiat gentes, et ipse reget eas in virgâ ferrea, et ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis... et cæteri occisi sunt in gladio sedentes super equum, qui procedit de ore ipsius, et omnes aves saturate sunt carnis eorum.*

Jesum pacifem esse supra ostendimus; hic cum exhibemus bellatorem, nec nobiscum tamen ipsi pu-